

Chiến tranh và tôn giáo bên trong Giáo hội Chính thống giáo Nga - Ukraine

ISSN: 2734-9195 15:39 14/06/2025

Từ những góc nhìn cơ sở, chúng ta có thể thấy rằng các câu hỏi về sự chính danh, tính chính thống và mối quan hệ giữa tôn giáo, quốc gia sẽ còn tiếp tục là chủ đề gây tranh cãi ở Ukraine trong thời gian tới.

Ngày 24 tháng 02 năm 2022, Liên bang Nga phát động cuộc xâm lược toàn diện vào Ukraine. Chiến dịch quân sự này diễn ra sau một giai đoạn điều động lực lượng quy mô lớn, cùng với việc Nga chính thức công nhận nền độc lập của hai vùng lãnh thổ ly khai, Cộng hòa Nhân dân Donetsk và Cộng hòa Nhân dân Lugansk.

Ngay sau đó, quân đội Nga tiến vào khu vực Donbas ở miền Đông Ukraine, mở màn cho một cuộc chiến kéo dài với hệ lụy sâu rộng không chỉ về mặt chính trị, quân sự mà còn cả trong lĩnh vực ý thức hệ tôn giáo.

(Ảnh: Internet)

Cuộc xung đột này đã làm biến đổi sâu sắc bối cảnh tôn giáo tại Ukraine. Một trong những hệ quả rõ rệt nhất là vị thế của Giáo hội Chính thống giáo Ukraine

(UOC), vốn có mối quan hệ lịch sử với Giáo hội Chính thống giáo Nga (ROC), đã suy giảm nghiêm trọng. Từng là tôn giáo chiếm đa số tín đồ tại Ukraine, UOC giờ đây phải đối mặt với áp lực công khai từ dư luận xã hội, các chính sách hạn chế từ phía nhà nước và sự cạnh tranh gay gắt từ Giáo hội Chính thống giáo Ukraine độc lập (OCU).

Bài viết này dựa trên báo cáo nghiên cứu năm 2024, tập hợp các phỏng vấn định tính với các Linh mục và giáo dân thuộc 9 giáo xứ UOC trên khắp Ukraine, nhằm phản ánh quan điểm và cảm nhận từ chính các thành viên cơ sở của Giáo hội trong bối cảnh chiến tranh, căng thẳng chính trị và sự bài Nga ngày càng gia tăng.

Cảm nhận về sự phản đối của công chúng

Phần lớn người được phỏng vấn cho rằng sự mất thiện cảm của xã hội đối với UOC bắt nguồn từ sự xuyên tạc thông tin trên các phương tiện truyền thông. Tuy nhiên, cũng có một bộ phận nhỏ thừa nhận rằng Giáo hội cần nhìn nhận lại trách nhiệm của mình, nhất là trong việc truyền đạt không rõ ràng lập trường tách rời khỏi Tòa Thượng phụ Moscow, cũng như phản ứng chưa đủ mạnh mẽ trước các trường hợp bị cho là “cộng tác” với Nga trong nội bộ Giáo hội.

Dù nhiều giáo sĩ cho rằng việc cải thiện truyền thông là cần thiết, phần lớn vẫn tỏ ra hoài nghi về hiệu quả của những nỗ lực này trong việc thay đổi nhận thức xã hội hay làm giảm áp lực từ chính quyền trong sinh hoạt của tổ chức.

Ngôn ngữ phụng vụ: giữa truyền thống và áp lực thời đại

(Ảnh: Internet)

Một vấn đề gây tranh cãi trong nội bộ UOC là ngôn ngữ sử dụng trong nghi lễ. Đa số những người được hỏi không ủng hộ việc chuyển từ tiếng Slav Giáo hội cổ sang tiếng Ukraina, do thói quen lâu đời và những lý do thần học. Dẫu vậy, một số người thừa nhận rằng nếu xã hội Ukraine ngày càng gần tiếng Slav cổ với tiếng Nga, thì việc từng bước đưa các yếu tố tiếng Ukraina vào phụng vụ có thể là giải pháp dung hòa, mặc dù cho đến nay chỉ rất ít giáo xứ thực hiện thay đổi này.

Vấn đề liên kết giáo hội và áp lực tái tổ chức

Kể từ khi chiến tranh nổ ra, UOC phải đối mặt với làn sóng kêu gọi từ xã hội và chính quyền về việc cắt đứt hoàn toàn với Giáo hội Chính thống Nga và hợp nhất với OCU, tổ chức hiện có số tín đồ tăng mạnh và được nhà nước công nhận rộng rãi. Tuy nhiên, phần lớn người được phỏng vấn bác bỏ khả năng tái liên kết này, coi đó là không phù hợp về mặt đức tin và lịch sử.

Một số ít giáo dân và Linh mục tỏ ra cởi mở hơn, với điều kiện toàn thể giáo xứ đồng thuận. Có hai Linh mục thừa nhận họ sẵn sàng cân nhắc việc chuyển đổi liên kết nếu điều đó giúp bảo vệ giáo xứ và giữ lại không gian thờ phụng cho cộng đồng.

Quan điểm về OCU và sự hiện diện của tư tưởng thân Nga

Tuy UOC thường tuyên truyền rằng OCU là “bất hợp pháp”, nhưng thực tế cho thấy nhiều người trong Giáo hội không hoàn toàn đồng thuận với nhận định này. Một số cá nhân thừa nhận tính chính danh tôn giáo của OCU và không đồng tình với lập luận rằng họ đang bị “đàn áp tôn giáo”. Ngay cả những người giữ quan điểm nghiêm khắc với OCU cũng công nhận rằng nhiều Linh mục và tín đồ của OCU là người có đạo đức, đáng kính trọng.

Đáng chú ý, khoảng một nửa số người được hỏi thừa nhận trong cộng đồng của họ có những người ủng hộ Nga, dù cách hiểu về “ủng hộ Nga” rất khác nhau. Có người cho rằng đó là những cá nhân muốn tái thống nhất với Nga hoặc đổ lỗi cho Ukraine về chiến tranh. Có người chỉ đơn giản là không đứng về phe nào, đề cao văn hóa Nga hoặc chỉ trích phương Tây, những quan điểm bị xã hội Ukraine hiện nay nhìn nhận như dấu hiệu thân Nga.

Tôn giáo và chính trị: một ranh giới được bảo vệ nghiêm ngặt

Gần như tất cả những người được phỏng vấn đều tránh né chính trị, không muốn Giáo hội của mình bị lôi kéo vào bất kỳ tranh luận công - chính trị nào. Họ định nghĩa “chính trị” là bất kỳ điều gì vượt ra khỏi cầu nguyện, sự kết nối tâm linh với Thiên Chúa và các hoạt động tôn giáo thuần túy trong giáo xứ.

Thái độ dè dặt này phản ánh rõ nét trong sự miễn cưỡng tham gia tranh luận về các vấn đề đang gây chia rẽ như việc tôn kính các Thánh Nga, quyền tự chủ Giáo hội hay cải cách ngôn ngữ phụng vụ. Đối với họ, việc từ chối chính trị là cách tự bảo vệ niềm tin và bản sắc tôn giáo trước những gì họ cảm nhận là sự thù địch và áp đặt từ môi trường xung quanh.

Cuộc chiến Nga - Ukraine không chỉ định hình lại địa chính trị Đông Âu mà còn tác động sâu sắc đến cấu trúc và đời sống tôn giáo tại Ukraine.

Những chia rẽ trong nội bộ Chính thống giáo, sự giằng co giữa bản sắc và áp lực xã hội, cũng như sự lúng túng trong định vị vai trò của Giáo hội giữa chiến tranh và chính trị, là những biểu hiện rõ ràng của một cuộc khủng hoảng đức tin đan xen với khủng hoảng bản sắc dân tộc.

Từ những góc nhìn cơ sở, chúng ta có thể thấy rằng các câu hỏi về sự chính danh, tính chính thống và mối quan hệ giữa tôn giáo, quốc gia sẽ còn tiếp tục là chủ đề gây tranh cãi ở Ukraine trong thời gian tới.

Tác giả: **Tiến sĩ Andriy Fert**/Viết dịch: **Sa môn Lê Văn Phước**

Nguồn: www.zois-berlin.de